

РЕЄСТРАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОБ'ЄДНАННЯ В ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Черничко В.В., здобувач

*Ужгородський національний університет,
пл. Народна, 3, м. Ужгород, Закарпатська обл., Україна
aleksandrpfko@yandex.ru*

У статті досліджуються поняття державної реєстрації політичних партій, деякі законодавчі особливості державної реєстрації політичних партій в Україні та окремих країнах Європейського Союзу, а також роль реєстрації в реалізації права на об'єднання в політичні партії.

Ключові слова: права людини, політичні права, право на об'єднання в політичні партії, політичні партії, реєстрація політичних партій, легалізація політичних партій.

РЕГИСТРАЦИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ КАК ПРЕДПОСЫЛКА РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА НА ОБЪЕДИНЕНИЕ В ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПАРТИИ В УКРАИНЕ И СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Чернычко В.В.

*Ужгородский национальный университет, пл. Народная, 3, г. Ужгород, Закарпатская обл., Украина
aleksandrpfko@yandex.ru*

В статье исследуются понятие государственной регистрации политических партий, некоторые законодательные особенности государственной регистрации политических партий в Украине и отдельных странах Европейского Союза, а также роль регистрации в реализации права на объединение в политические партии.

Ключевые слова: права человека, политические права, право на объединение в политические партии, политические партии, регистрация политических партий, легализация политических партий.

REGISTRATION OF POLITICAL PARTIES AS A PREREQUISITE TO THE EXERCISE OF THE RIGHT TO POLITICAL ASSOCIATION IN UKRAINE AND IN THE EU COUNTRIES

Chernychko V.V.

*Uzhhorod national university, sq. Narodna, 3, Uzhhorod, Ukraine
3aleksandrpfko@yandex.ru*

The article examines the notion of the state registration of political parties, some legislative aspects of the state registration of political parties in Ukraine and in some EU countries as well as the role of this registration in the exercise of the right to associate into political parties.

The European country's choice declared by Ukraine and established in the EU-Ukraine Association Agreement calls for the gradual harmonization of the national legislation regulating the right to political association and the registration procedure of political parties with the EU norms and standards. In this connection, studying the EU experience in this field is highly topical. The article examines and compares the legislation on the registration of political parties in Ukraine, the Republic of Poland and the Federal Republic of Germany.

In juridical literature, three ways in which political parties can acquire their legal status are distinguished: without licensing or registration, licensing and mixed, which is the combination of the first two. The legislation of Ukraine establishes the latter type. After all, it is this way of legal status acquisition that is the most widespread in modern countries. The article refutes some authors' opinion that in the Federal Republic of Germany the system of the legalization of political parties is that without licensing or registration. The results of the analysis of the legislation regulating the activities of political parties show that in the Federal Republic of Germany, as well as in Ukraine and the Republic of Poland there is the mixed type of legalizing political parties, although it has its peculiar features in the former.

The article emphasizes that it is important to distinguish such notions as "legalization of political parties" and "registration of political parties". Legalization is seen as the main result and the main task of the registration of a political party; whereas the registration by itself is not always the prerequisite to the legalization of a political party, since in some countries the legislation does not connect the legalization of a political party with the procedure of its registration. The article suggests the definition of the notion "the registration of political parties".

Key words: human rights, political rights, right to political association, political parties, registration of political parties, legalization of political parties.

Конституційне право на об'єднання в політичні партії є одним із ключових політичних прав, яке закріплено в низці міжнародних нормативно-правових актів [1; 2; 3] і національному законодавстві країн Європи. Проте зазначене право може бути реалізованим лише стосовно політичних партій, які зареєстровані в установленому законом порядку. Зокрема ст. 10 Закону України (далі – ЗУ) «Про політичні партії в Україні» [4] визначає, що діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації, не допускається діяльність незареєстрованих політичних партій.

Задекларований курс на Євроінтеграцію, визначений в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [5], зумовлює необхідність поступового наближення національного законодавства, що регулює право на об'єднання в політичні партії, а також порядок реєстрації політичних партій до норм і стандартів Європейського Союзу (далі – ЄС). У цьому аспекті актуальним убачається вивчення досвіду країн-членів ЄС у цій сфері.

Метою статті є дослідження особливостей реєстрації політичних партій в Україні й окремих країнах ЄС, ролі такої реєстрації в реалізації права на об'єднання в політичні партії.

В Україні окремі аспекти реєстрації політичних партій і її вплив на реалізацію права на об'єднання в політичні партії досліджували такі вчені, як Ю.В. Баскакова [6], Н.В. Богашева [7], І.В. Бондарчук [8], Н.П. Гаєва [9], В.І. Кафарський [10], Ю.В. Кириченко [11], Ю.М. Ситник [12] та інші.

У юридичній літературі справедливо відмічається, що можливість утворення політичної партії розглядається як основна складова права на вільне об'єднання в політичні партії [7, с. 149]. У свою чергу, основним етапом створення політичних партій із позиції права є проходження ними державної реєстрації [10, с. 181], тобто утворення політичної партії можна вважати завершеним тільки після проведення її державної реєстрації.

Інститут реєстрації політичних партій характерний для більшості держав і є необхідним для набуття ними статусу юридичної особи або суб'єкта виборчого процесу (для реалізації пасивного виборчого права) [10, с. 181]. Зрештою, реєстрація як необхідна передумова функціонування політичної партії передбачена в самому законодавчому визначенні поняття «політична партія». Так, відповідно до ст. 2 ЗУ «Про політичні партії в Україні» [4], політична партія – це зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню й вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Окремі науковці відзначають, що надмірні вимоги до реєстрації політичних партій у національному законодавстві, а також недостатня розробленість законодавчих норм, що регулюють цю процедуру можуть значно обмежувати право на об'єднання в політичні партії, створювати серйозні труднощі в їх легалізації [13, с. 62]. Як відмічає В.І. Кафарський, заснування інституту державної реєстрації політичних партій породжує відповідну конституційно-правову дилему. З одного боку, визнаючи створення партії однією з форм реалізації свобод громадян, держава не повинна втручатися в цю процедуру, а з іншого боку, відсутність контролю за створенням і діяльністю партій може призвести до появи антиконституційних та антидержавницьких партій [10, с. 181-182]. Конституційний Суд України, оцінюючи положення ЗУ «Про політичні партії в Україні», якими унормовано процедуру реєстрації політичних партій, на відповідність Конституції України й міжнародно-правовим актам, ураховує позицію Венеціанської комісії, викладену у висновку, затвердженому на 41-му пленарному засіданні 10-11 грудня 1999 року, згідно з яким «вимоги щодо реєстрації політичних партій самі по собі не можуть розглядатись як порушення права

громадян на об'єднання» [14]. Тобто, встановлену законодавством процедуру державної реєстрації політичних партій Конституційний Суд України не розглядає як порушення або обмеження конституційного права на об'єднання в політичні партії.

У юридичній літературі розрізняють три способи набуття політичними партіями легального статусу: явочний, дозвільний і явочно-реєстраційний. Явочний спосіб характеризується тим, що політична партія утворюється вільно, без попереднього дозволу державних органів і визнається легальною вже в силу самого факту її утворення; дозвільний спосіб полягає в тому, що для проведення заходів щодо створення партії необхідно отримати попередній дозвіл державного органу (притаманний авторитарним і тоталітарним режимам); явочно-реєстраційний характеризується тим, що політичні партії утворюються вільно, без будь-якого попереднього дозволу, але набувають легального статусу шляхом реєстрації в компетентному державному органі [15]. Законодавство України закріплює саме явочно-реєстраційний спосіб, зрештою, саме цей спосіб наразі є найбільш поширеним у сучасних державах.

При цьому важливо належним чином розмежувати такі поняття, як «легалізація політичних партій» і «реєстрація політичних партій». Як зазначає І.В. Бондарчук, процес легалізації об'єднань громадян включає не тільки складові адміністративно-правових відносин між громадянами й органами влади з приводу утворення чи реєстрації об'єднань, а й поширюється на регламентовані конституційно-правовими нормами відносини між об'єднаннями громадян і державою з приводу набуття й втрати правового статусу громадської організації та політичної партії, виступає передумовою реалізації їх конституційно-правової відповідальності [8, с. 5]. Тобто, в цьому випадку реєстрація розуміється як окремий етап процесу легалізації після завершення якого партія набуває повної правосуб'єктності в обох правових статусах (як політичної партії та як юридичної особи) [7, с. 162].

У науковій літературі під державною реєстрацією політичних партій розуміють форму взаємовідносин політичних партій з органами юстиції, метою якої є забезпечення відповідності законодавству установчих документів політичної партії й за цієї умови отримання ними статусу юридичної особи [16, с. 63]. Як бачимо, в цьому визначенні міститься вказівка не тільки на саму мету реєстрації, а й на певний процедурний момент взаємодії між суб'єктом, що проводить державну реєстрацію, і політичною партією. На нашу думку, такий підхід до розуміння сутності державної реєстрації є правильним, оскільки реєстрація може бути проведена виключно за заявою відповідної партії, саме з моменту подання заяви розпочинається процес державної реєстрації політичної партії. .

Порядок реєстрації політичних партій в Україні визначається ЗУ «Про політичні партії в Україні», ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та окремими підзаконними актами [17; 18; 19]. ЗУ «Про політичні партії в Україні» в ст.11 містить переважно загальні положення, які визначають обов'язковість державної реєстрації політичних партій, реєстрацію обласних, міських, районних організацій або інших структурних утворень політичної партії, передбачених статутом політичної партії тощо.

Безпосередньо порядок проведення реєстрації визначається ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Відповідно до положень ст. 1 цього Закону, державна реєстрація юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців – офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців і їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною

особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу-підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених Законом.

Для реєстрації політичної партії до Міністерства юстиції подається заява, до якої додаються статут і програма політичної партії; відомості про склад керівних органів політичної партії; список підписів громадян України за формою, встановленою Міністерством юстиції України; документ про сплату адміністративного збору в розмірі 140 мінімальних заробітних плат.

Після отримання заяви реєстратор перевіряє подані документи на предмет їх відповідності вимогам Конституції та законам України. За результатами такої перевірки приймається рішення про реєстрацію політичної партії або про відмову в проведенні такої реєстрації за наявності підстав, передбачених у ст. 28 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», або рішення про зупинення розгляду документів, поданих для державної реєстрації, за наявності підстав, передбачених у ст. 27 зазначеного Закону. Розгляд документів, поданих для державної реєстрації та проведення інших реєстраційних дій, здійснюється в такі строки: щодо політичної партії – не пізніше 30 робочих днів із дати подання документів для державної реєстрації; щодо структурного утворення політичної партії – не пізніше 10 робочих днів; щодо первинного осередку політичної партії – протягом одного робочого дня.

У законодавстві країн-членів ЄС спостерігаються різноманітні підходи до державної реєстрації політичних партій. Наприклад, Закон Республіки Польща «Про політичні партії» [20] досить багато уваги приділяє питанню реєстрації партій. Зокрема, ч.1 ст.1 цього Закону передбачає, що політична партія може здійснювати права відповідно до законодавства тільки після внесення запису до реєстру політичних партій. Регулюванню процедури реєстрації політичних партій присвячений розділ 3 даного Закону (ст.ст.11-23).

Реєстрація партій у Польщі здійснюється Варшавським окружним судом на підставі відповідної заяви партії, яка повинна містити повну назву та абревіатуру партії; імена й адреси членів партії, коті уповноважені представляти партію у відносинах з органами держави та іншими суб'єктами. До заяви про реєстрацію повинні додаватися статут політичної партії й список, що містить імена та домашні адреси не менше як тисячі польських громадян, які досягли 18 років і мають повну правоздатність, кожна сторінка цього списку повинна містити назву політичної партії, яка подає заяву про реєстрацію.

Якщо подані документи відповідають вимогам законодавства, то суд реєструє партію відразу, а якщо не відповідають, то суд встановлює термін на виправлення недоліків, який не може перевищувати трьох місяців. У випадку неусунення недоліків у визначений термін суд відмовляє в реєстрації. У разі виникнення сумнівів щодо сумісності з конституцією цілей і принципів діяльності політичної партії, які викладені в статуті, суд приймає рішення про призупинення реєстрації та передачу справи на розгляд Конституційного Суду Польщі на предмет відповідності статуту партії положенням конституції. Повноваження Конституційного Суду Польщі щодо розгляду справ про відповідність конституції цілей або діяльності політичних партій визначається безпосередньо в Конституції Польщі (ст.188) [21].

У Федеративній Республіці Німеччини (далі – ФРН) хоча також передбачено явочно-реєстраційний спосіб легалізації політичних партій, проте законодавча регламентація реєстрації досить суттєво відрізняється як від української, так і від польської.

Насамперед відзначимо, що в спеціальному Законі ФРН «Про політичні партії» [22] взагалі відсутні вимоги щодо реєстрації політичних партій. Загалом питанню створення політичних партій Закон ФРН «Про політичні партії» приділяє мало уваги. Так, § 6 цього Закону містить положення, що партія повинна мати викладені в письмовій формі статут і програму. Територіальні організації партії регулюють свою діяльність власними статутами, якщо статут

вищої організації не містить щодо цього інших положень. Оскільки, відповідно до законодавства ФРН, політичні партії є громадськими об'єднаннями, то вони підпадають під дію цивільно-правових вимог щодо громадських об'єднань [13, с. 65-66].

У свою чергу, Цивільний кодекс ФРН [23] передбачає діяльність як зареєстрованих, так і незареєстрованих громадських об'єднань. Відповідно до § 55 Цивільного кодексу ФРН, некомерційні об'єднання вносяться в реєстр об'єднань у місцевому суді за місцем знаходження об'єднання. У статуті такого об'єднання повинні зазначатися такі положення: цілі діяльності, місце знаходження; вказівка на те, що об'єднання підлягає внесенню до реєстру; порядок вступу до об'єднання та порядок виходу з нього; обов'язки учасників; порядок формування правління. Після внесення в реєстр до назви об'єднання додаються слова «зареєстроване об'єднання».

Варто погодитися з висновком Д.Д. Доленка, що у ФРН відсутні спеціальні вимоги до порядку державної реєстрації партій, на них поширюються загальні правила реєстрації некомерційних об'єднань, при цьому державна реєстрація громадського об'єднання, яке претендує на статус політичної партії, як юридичної особи зовсім не означає набуття ним статусу партії, оскільки під час процедури державної реєстрації політичної партії як юридичної особи реєстраційний орган не здійснює перевірку наявності в громадського об'єднання ознак політичної партії [13, с. 76]. Натомість таку перевірку проводить Федеральна виборча комісія відповідно до положень Закону ФРН «Про федеральні вибори» [24]. Проте, на нашу думку, висновок Д.Д. Доленка, що у ФРН діє явочний спосіб набуття політичними партіями легального статусу, викликає значні сумніви щодо його правильності. Справа в тому, що участь у виборах можуть брати тільки зареєстровані політичні партії, а, згідно з ч.2 §2 Закону ФРН «Про політичні партії», об'єднання втрачає правовий статус партії, якщо воно протягом шести років не бере участі у виборах Бундестагу або у виборах одного з ландтагів шляхом висунення своїх кандидатів. Отже, у ФРН також діє явочно-реєстраційний спосіб легалізації політичних партій, хоча тут він і характеризується значною специфікою.

Отже, як показує проведений аналіз юридичної літератури та законодавства України й і окремих країн-членів ЄС, реєстрація політичних партій має важливе значення для реалізації конституційного права на об'єднання в політичні партії. Розрізняють різні способи набуття політичними партіями легального статусу, найбільш поширеним у сучасних державах є явочно-реєстраційний спосіб, при якому політичні партії утворюються без попереднього дозволу, але набувають легального статусу (власне стають політичними партіями) після реєстрації у відповідному державному органі.

У порівняльному аспекті дослідження реєстрації політичних партій важливо належним чином розмежувати такі поняття, як «легалізація політичних партій» і «реєстрація політичних партій», оскільки легалізація завжди є основним результатом і, по суті, головним завданням проведеної державної реєстрації політичної партії, проте сама реєстрація не в усіх країнах є обов'язковою передумовою легалізації політичної партії.

Реєстрація політичних партій – це діяльність суб'єктів реєстраційних відносин щодо подання необхідних документів, перевірки їх відповідності вимогами чинного законодавства та внесення відомостей до відповідного реєстру, спрямована на легалізацію політичних партій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 270.
4. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 17. – Ст. 728.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 2125.
6. Баскакова Ю.В. Конституційні засади діяльності політичних партій в умовах розвитку парламентаризму в Україні / Ю.В. Баскакова // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 2. – С. 204-209. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_2_51
7. Богашева Н.В. Відносини держави і політичних партій в Україні : конституційно-правові аспекти : монографія / Н.В. Богашева. – К. : Логос, 2012. – 446 с.
8. Бондарчук І.В. Конституційно-правові основи легалізації громадських організацій і політичних партій в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 "Конституційне право ; муніципальне право" / І.В. Бондарчук. – Х., 2014. – 20 с.
9. Гаєва Н.П. Право на свободу об'єднання як суб'єктивне право / Н.П. Гаєва // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 123-127.
10. Кафарський В.І. Політичні партії України : конституційно-правове регулювання організації та діяльності : монографія / В.І. Кафарський. – К. : Логос, 2008. – 560 с.
11. Кириченко Ю. Право на свободу об'єднання в політичні партії : порівняльно-правовий аналіз конституцій України та європейських держав / Ю. Кириченко // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 199-204.
12. Ситник Ю.М. Поняття та ознаки конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії / Ю.М. Ситник // Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 106-111.
13. Доленко Д.Д. Правовые основы деятельности политических партий в РФ и ФРГ : Сравнительно-правовой анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Доленко Дмитрий Дмитриевич ; Мордовский государственный университет им. Н.П. Огарева. – Саранск, 2011. – 210 с.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 70 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 10, пункту 3 частини другої, частин п'ятої, шостої статті 11, статті 15, частини першої статті 17, статті 24, пункту 3 розділу VI "Заключні положення" Закону України "Про політичні партії в Україні" (справа про утворення політичних партій в Україні) від 12 червня 2007 р. № 2-рп/2007 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 54. – Ст. 2183.
15. Новакова О.В. Політичні партії : теорія та функціональні практики / О.В. Новакова, Г.С. Агафонова, А.С. Моїсеєва, П.А. Струнін. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – 300 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7307/3/Political.pdf>
16. Братановский С.Н. Административно-правовое регулирование организации и деятельности политических партий в Российской Федерации : монография / С.Н. Братановский, Д.В. Развеев. – М. : Дикрет-медиа, 2012. – 207 с.
17. Про затвердження форм реєстрів політичних партій, обласних, міських і районних організацій або інших структурних утворень, передбачених статутом партії : Наказ

Міністерства юстиції України від 3 липня 2001 р. № 556/7 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 28. – Ст. 1285.

18. Про затвердження форми Списку підписів громадян України, зібраних на підтримку рішення про створення політичної партії : Наказ Міністерства юстиції України від 20 жовтня 2004 р. № 119/5 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v119_323-04
19. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр громадських формувань : Наказ Міністерства юстиції України від 19 грудня 2008 р. № 2226/5 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1220-08/page>
20. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych [Electronic resource]. – Access mode : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970980604>
21. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [Electronic resource]. – Access mode : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970780483>
22. Gesetz über die politischen Parteien (Parteiengesetz) Ausfertigungsdatum : 24.07.1967 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/partg/gesamt.pdf>
23. Bürgerliches Gesetzbuch, ausfertigungsdatum 18.08.1896 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>
24. Bundeswahlgesetz Ausfertigungsdatum : 07.05.1956 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.gesetze-im-internet.de/bwahlg/>

REFERENCES

1. “Universal Declaration of Human Rights on 10 December 1948”, *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2008, no. 93, art. 3103.
2. “International Covenant on Civil and Political Rights on 16 December 1966”, available at : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
3. “European Convention on Human Rights on 4 November 1950”, *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 1998, no. 13, art. 270.
4. “On political parties in Ukraine : Law of Ukraine on 05 April 2001”, *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2001, no. 17, art. 728.
5. “Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part on 27 June 2014”, *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2014, no. 75, art. 2125.
6. Baskakova, Yu.V. (2013), “Constitutional foundations of activity of political parties in terms of development of parliamentarism in Ukraine”, *Visnyk National academy of leading shots of culture and arts*, no. 2, pp. 204-209, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_2_51
7. Bohasheva, N.V. (2012), *Vidnosyny derzhavy i politychnykh partiy v Ukrayini : konstytutsiyno-pravovi aspekty : monohrafiya* [Relations between state and political parties in Ukraine : constitutional legal aspects : monograph], Lohos, Kyiv, Ukraine.
8. Bondarchuk, I.V. (2014), “Constitutional legal foundations of legalization of civil organizations and political parties in Ukraine”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.02, Kharkiv, Ukraine.
9. Haeva, N.P. (2011), “Right to association as a legal right”, *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, no. 4, pp. 123-127.

10. Kafarskyi, V.I. (2008), *Politychni partiyi Ukrayiny : konstytutsiyno-pravove rehulyuvannya orhanizatsiyi ta diyalnosti : monohrafiya* [Political parties of Ukraine : constitutional legal regulation of organization and activity : monograph], Lohos, Kyiv, Ukraine.
11. Kyrychenko, Yu. (2014), "Right to association in political parties : comparative legal analysis of constitutions of Ukraine and European states", *Yurydychnyi visnyk*, no. 6, pp. 199-204.
12. Sytnyk, Yu.M. (2012), "Concept and features of constitutional law on association in political parties", *Pravo i suspilstvo*, no. 1, pp. 106-111.
13. Dolenko, D.D. (2011), "Legal foundations of activity of political parties in Russian Federation and FRG : comparative legal analysis", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.02, Mordova state university the name of N.P. Ogarev, Saransk, Russia.
14. "Judgment of the Constitutional Court of Ukraine on the constitutional submission of 70 people's deputies of Ukraine concerning accordance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of statements of the Ch. 1, Art. 10 ; p. 3, Ch. 2, 5, 6, Art. 11 ; Art. 15 ; Ch. 1, Art. 17 ; Art. 24 ; p. 3, Ch. VI of the "Concluding provisions" of the Law of Ukraine "On Political Parties in Ukraine" (case on establishment of political parties in Ukraine) on 12 June 2007 № 2-пп/2007", *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2007, no. 54, art. 2183.
15. Novakova, O.V., Ahafonova, G.S., Moyiseeva, A.S. and Strunin, P.A. (2014), *Politychni partiyi : teoriya ta funktsionalni praktyky* [Political parties : theory and functional practices], Vyd-vo SNU im. V. Dal, Lugansk, Ukraine available at : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7307/3/Political.pdf>
16. Bratanovskiy, S.N. and Razveev, D.V. (2012), *Administrativno-pravovoe rehulirovanie orhanizatsii i deyatelnosti politicheskikh partiy v Rossiyskoy Federatsii : monohrafiya* [Administrative legal regulation of establishment and activity of political parties in the Russian Federation : monograph], Dikret-media, Moscow, Russia.
17. "On Approval of Forms of Registers of Political Parties, Region, City and District Party Organizations and other Structural Organizations Provided by Statute of a Party" : Order of the Ministry of Justice of Ukraine on 3 July 2001 № 556/7, *Ofitsiynyi visnyk Ukrayiny*, 2001, no. 28, art. 1285.
18. "On Approval of the Form of the Signature List for collecting signatures of citizens of Ukraine in support of the establishment of a political party" : Order of the Ministry of Justice of Ukraine on 20 October 2004 № 119/5, available at : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v119_323-04
19. "On Approval of the Regulation on the Single Register of Public Forming" : Order of the Ministry of Justice of Ukraine on 19 December 2008 № 2226/5, available at : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1220-08/page>
20. "Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych", available at : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970980604>
21. "Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.", available at : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970780483>
22. "Gesetz über die politischen Parteien (Parteiengesetz) Ausfertigungsdatum : 24.07.1967", available at : <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/partg/gesamt.pdf>
23. "Bürgerliches Gesetzbuch, ausfertigungsdatum 18.08.1896", available at : <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>
24. "Bundeswahlgesetz Ausfertigungsdatum : 07.05.1956", available at : <http://www.gesetze-im-internet.de/bwahlg/>